

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 23 april 1941 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse jämte i ämnet väckt motion.

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 14 februari 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 68, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att domänverkets skogsindustriella rörelse må i den utsträckning föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet angivit och i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen uppdragna riktlinjerna överföras till ett för ändamålet bildat aktiebolag samt att Kungl. Maj:t må vidtaga i samband härmed erforderliga åtgärder.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till vad propositionen därom innehåller.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 188, av herr *Tamm*, vari hemställts, *dels* att vederbörande utskott i vissa i motionen nämnda avseenden närmare ville undersöka förhållandena vid Kungsskogens sågverk, Karlsby sågverk, Sjöbacka sågverk, Granviks sågverk, Bjurfors sågverk samt Grankullavikens sågverk, då dessa sågverk synas böra bibehållas under revirförvaltningarna, och därom avgiva förslag, *dels* att riksdagen måtte för sin del besluta, att sågverk, industrier, fastigheter samt lager överlätas från domänverket till Aktiebolaget Statens skogsindustri efter särskild värdering för var och en av de anläggningar, som komma att ingå i överlåtelsen.

Angående de skäl, som anförts till stöd för motionen, hänvisas till denna.

Sedan domänstyrelsen av Kalix träindustriaktiebolag i likvidation förvärvat Karlsborgs sågverk och sulfatfabrik, anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 22 maj 1936 domänstyrelsen att verkställa utredning i fråga om den inverkan på domänstyrelsens drift, som ett sammanförande av Kalixanläggningarna med domänverkets dåvarande sågverk i Norrbotten i ett särskilt av styrelsen ägt bolag skulle medföra. Därjämte avsågs, att utredningsuppdraget skulle innefatta uppgörande av förslag till bildande av ett dylikt bolag samt till organiserande av nödigt samarbete mellan bolaget och domänverkets övriga sågverksrörelse, därvid skulle beaktas jämväl frågan om pensionering av bolagets personal och dylikt.

Domänstyrelsen uppdrog i anledning av Kungl. Maj:ts beslut åt ledamoten

av Sveriges advokatsamfund jur. kand. Otto Schultz att i samarbete med styrelsen verkställa den anbefallda utredningen.

I skrivelse den 27 januari 1938 avlämnade Schultz utredning och förslag i ärendet. Häröver avgåvos yttranden av statskontoret, domänstyrelsen och riksräkenskapsverket.

Med anledning av vad i yttrandena anförts uppdrog departementschefen jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 november 1938 åt advokaten Schultz att verkställa fortsatt utredning rörande organisationen av domänverkets skogsindustriella rörelse. Med skrivelse den 31 januari 1940 har Schultz avlämnat ytterligare utredning och förslag i ärendet. Över Schultz' nu ifrågavarande förslag ha efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, riksräkenskapsverket och statens pensionsanstalt.

Utredningsmannens senare förslag innebär i huvudsak följande:

Liksom i sitt tidigare förslag har utredningsmannen förordat, att domänverkets industriella verksamhet bedrivs i bolagsform. I fråga om bolagets omfattning har utredningsmannen framlagt två alternativ. Enligt det ena av dessa skall bolagets verksamhet omfatta samtliga domänverkets större industriella anläggningar. Dessa ha utredningsmannen indelat i två grupper. Den såsom grupp I betecknade omfattar Karlsborgsanläggningarna samt Sandviks, Båtskärsnäs, Löfholmens, Skinnskattebergs, Saxviken-Vikarbyns, Horndal-Grönsinka, Valåsens och Grankullavikens sågverk. Såsom grupp II betecknas Bjurfors, Granviks, Sjöbacka, Karlsby och Kungsskogens sågverk. Enligt det andra alternativet skall bolaget omfatta allenast de anläggningar som upptagits i grupp I. Utredningsmannen har förordat att det första alternativet genomföres och bolaget sålunda omfattar samtliga stora anläggningar. Bolaget bör övertaga anläggningarna med äganderätt till de belopp, som desamma i verkligheten kostat domänverket med avdrag dock för den avskrivning, som skett vid bokslutens uppgörande, ävensom för förefintlig vinstbalans. I överensstämmelse med denna princip bör bolaget även få övertaga inneliggande lager av råvaror, färdiga produkter och förbrukningsartiklar till de värden, som domänverkets särskilda industribokföring utvisar. Bolagets kapitalbehov för övertagande av anläggningar och lager skulle vid tillämpning av förstberörda alternativ utgöra 18,069,368 kronor. Härjämte erfordras ett rörelsekapital av 6,967,500 kronor motsvarande 75 kronor per enhet, därvid varje enhet ansetts motsvara en standard trävaror eller ett ton cellulosa ($75 \times 92,900$). Det totala kapitalbehovet blir sålunda 25,036,868 kronor. Av detta kapitalbehov bör aktiekapitalet motsvaras av i anläggningar och lager bundet kapital, varför i bolagets stiftelseurkund bör intagas förbehåll för domänstyrelsen att för det antal aktier som motsvarar värdet av fastigheter och lager få tillskjuta samma fastigheter och lager. Återstoden av kapitalbehovet (rörelsekapitalet) bör kontant inbetalas. För ändamålet bör ett reservationsanslag äskas av riksdagen i samband med framläggande av proposition i ämnet. Utredningsmannen har emellertid även ifrågasatt, att rörelsekapitalbehovet kunde täckas genom kredit, eventuellt lämnad av domänstyrelsen från under styrelsens förvaltning stående

fonder. Vid tillämpning av det senare alternativet rörande bolagets omfattning eller att bolaget endast skulle omfatta de såsom grupp I betecknade anläggningarna skulle kapitalbehovet bli 24,499,981 kronor. Av detta belopp utgör 17,869,981 kronor kapital för övertagande av anläggningarna och lager samt 6,630,000 kronor rörelsekapital. Bolagsbildandet medför vissa engångsutgifter såsom lagfartsstämpel, beräknad till omkring 175,000 kronor vid första alternativet och 170,000 kronor vid andra alternativet, samt aktiestämpel, beräknad till 90,000 respektive 89,000 kronor. Vissa kostnader beräknade till 5,000 kronor komme även att uppstå för avstyckning av de anläggningar vilka icke äro belägna i självständiga fastigheter. Enligt utredningsmannens uppfattning bör aktiekapitalet ökas med belopp motsvarande dessa kostnader. I fråga om det föreslagna bolagets administration förordas att denna helt skiljes från domänstyrelsen. Kostnaderna för administrationen ha beräknats till 555,760 kronor, därest bolaget omfattar samtliga större sågverksanläggningar. Vid bibehållande av den nuvarande administrationen inom domänstyrelsen skulle kostnaderna bli 638,880 kronor. Motsvarande siffror, därest bolaget endast omfattar de såsom grupp I betecknade anläggningarna, bli 575,320 respektive 655,140 kronor.

I fråga om pensionering av arbetare och anställda vid det nya bolaget föreslås att de pensionsförpliktelser som vid bolagets tillkomst åvila domänverket skola övertagas av det nya bolaget. För den belastning, som övertagandet medför, bör bolaget erhålla komensation genom att överlåtelsevärdet av fastigheter och anläggningar minskas med det kapitaliserade värdet av den av bolaget övertagna pensionsskyldigheten. Överlåtelsevärdet skulle i så fall minskas med cirka 7,574,000 kronor. Utredningsmannen har emellertid även ifrågasatt, att endast viss del av pensionskyldigheten skall övertagas. Nedsättningen av överlåtelsevärdet skulle då bli omkring 4,575,000 kronor. Den pensionskyldighet som efter övertagandet uppkommer bör mötas dels med ett årligt tillskott (pensionsavdrag) från varje pensionsberättigad och dels genom årliga avsättningar från bolagets sida till pensionsfond. Förslaget innebär i fråga om arbetarnas pensionering att bolaget skall lämna samma pensionsvillkor, som domänverket för närvarande medger. Beträffande förmän och tjänstemän som icke ha någon pensionsrätt bör åt det ifrågasatta bolaget uppdragas att ordna deras pensionering. Utredningsmannen har icke ansett lämpligt att i detta hänseende bolaget lämnas några närmare direktiv.

Vad angår råvaruförsörjningen och prissättningen har utredningsmannen framlagt två alternativ. Enligt det ena, vilket utredningsmannen själv förordat, skola överlåtelsepriserna för råvarorna från reviren till bolaget årligen överenskommas mellan domänstyrelsen och bolagsledningen samt bestämmas i skälig relation till i den öppna marknaden rådande prisläge inom sådana större distrikt såsom Umeå och mellersta Norrlands överjägmästardistrikt, varest hela årsuttaget från statsskogarna försäljes i den öppna marknaden. Där lokalt prisläge icke kan läggas till grund för prissättningen, såsom på vissa ställen i södra Sverige, borde lämpligen överlåtelsevärdena

fixeras genom att från det normerande kustpriset skäligt avdrag göres, motsvarande järnvägstransporten av de förädlade varorna till närmaste exporthamn. Tvist mellan domänverket och bolaget i prisfrågorna bör i sista hand slitas av Kungl. Maj:t. Enligt det andra alternativet skola överlåtelsepriserna fixeras först i slutet av leveransåret och i viss relation till industriens för samma års utlastning i verkligheten uppnådda medelpris vid försäljning av den färdiga varan.

I yttrandena har nu ifrågavarande förslag tillstyrkts av riksräkenskapsverket och domänstyrelsen med vissa jämkningar, under det att statskontoret och statens pensionsanstalt ställt sig avvisande till detsamma. Inom domänstyrelsen har byråchefen Wahlestedt anfört skiljaktig mening och avstyrkt förslaget.

Departementschefen har i ärendet anfört följande.

»Domänverkets skogsindustriella rörelse har under årens lopp högst väsentligt utvecklats. Genom ombyggnader, moderniseringar och utvidgningar av skilda slag har industrirörelsen fått allt större kapacitet och omfattning. År 1937 erhöll densamma ett betydande tillskott genom förvärvet av Karlsborgsverken. De större mera självständigt arbetande industrierna omfatta anläggningarna vid Karlsborg, Sandvik, Båtskärsnäs, Lövholmen, Skinnskatteberg, Saxviken-Vikarbyn och Horndal-Grönsinka, Valåsen och Grankullaviken, vilka i utredningsmannens förslag sammanförts under beteckningen grupp I, samt sågverken vid Bjurfors, Granvik, Sjöbacka, Karlsby och Kungsskogen, vilka i utredningen betecknats såsom grupp II. Såsom framgår av det för år 1939 upprättade bokslutet utgöra dessa anläggningar ett högst betydande industrikomplex. Rörelsens tillgångar äro sålunda efter avskrivningar å över 5,000,000 kronor bokförda med ett värde av nära 23,900,000 kronor, därav å fasta tillgångar belöpa över 10,300,000 kronor samt å rörliga tillgångar över 13,500,000 kronor. Efter 1939 års bokslut ha tillkommit ytterligare i domänstyrelsens senaste yttrande omnämnda dels rörelsen vid Sandviks sågverk och dels kolugnsanläggningen i Piteå, vilken har ett anläggningsvärde av 1,750,000 kronor. Vid anläggningarna äro sysselsatta omkring 1,700 arbetare.

Såsom framgår av vad inledningsvis anförts bedrives domänverkets skogsindustriella rörelse för närvarande i domänstyrelsens egen regi med ledningen förlagd till domänstyrelsen, där den närmast handhas av styrelsens försäljnings- och industribyrå. Frågan om en förändrad organisation av rörelsen har sedan länge stått på dagordningen. Redan år 1936 i samband med förvärvet av Karlsborgsanläggningarna övervägdes att i viss omfattning överföra industrirörelsen på ett bolag, vars aktier innehades av domänstyrelsen. Efter ett flertal utredningar föreligger nu ett förslag i sådan riktning. Rörande lämpligheten av att bedriva domänverkets skogsindustriella rörelse i bolagsform ha i de över förslaget avgivna yttrandena delade meningar gjort sig gällande.

Vid övervägande av den föreliggande frågan och de för och emot förslaget anförda meningarna har jag kommit till den uppfattningen, att övervägande

skäl synas tala för att en omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse nu genomföres och att därvid bolagsformen kommer till användning. Domänverkets skogsindustriella rörelse är till sin natur ett rent affärsföretag, som drives i konkurrens med såväl inhemska som utländska företag inom samma bransch. Givet är, att det måste medföra vissa icke obetydliga svårigheter att driva en affärsrörelse av den omfattning varom här är fråga i rent statlig regi under de för statlig verksamhet vanliga formerna. Det kan icke undvikas — även om ledningen i mesta möjliga grad lämnas frihet — att den statliga formen kommer att lägga en viss hämsko på rörelsefriheten hos företagens ledning. Den tyngre och mera omständliga handläggning av ärendena, som i viss grad kännetecknar den statliga förvaltningen och som inom dennas vanliga verksamhetsområde är till gagn för grundligheten och säkerheten i arbetet, lämpar sig merendels icke i affärsföretag som i stor utsträckning är beroende av förhållandena på världsmarknaden och som ständigt smidigt måste följa det rådande konjunkturläget. Icke heller äro i detta fall de statliga anställningsnormerna ägnade att komma till användning. Ett företag av den art, som det här gäller, måste äga frihet att anställa sina befattningshavare, i varje fall de som äro i mera ledande ställning, under samma förhållanden som konkurrerande företag med rätt att bestämma anställningens form, längd och löneförmåner under hänsynstagande i huvudsak till vad som är för rörelsen bäst och tjänligast. Uppenbart är även att rationaliseringar och omläggningar i rörelsens drift och organisation lättare och enklare kunna ske, därest densamma drives i bolagsform.

Ett annat förhållande som här också måste tagas i betraktande är det, att omfattningen av domänverkets industriella rörelse under årens lopp i hög grad vuxit. Denna rörelsens utveckling har medfört, att ledningen av densamma och domänstyrelsens övriga verksamhetsgrenar icke i längden torde kunna hållas samlade i en hand. Med den utveckling som skogsbruket på olika sätt under de senaste årtiondena fått i vårt land torde det förr eller senare bli nödvändigt att minska den arbetsbörda som kommit att påvila domänstyrelsens ledning. Den begränsning i styrelsens verksamhetsområde, som eftersträfvats genom den under senaste åren konsekvent följda principen att befria styrelsen från befattningen med andra skogar än de rent statliga, har icke i någon nämnvärd grad kunnat hindra berörda överbelastning. Nu anförda förhållanden synas nödvändiggöra en snar lösning av framförallt frågan om organisationen av domänverkets skogsindustriella rörelse. Att vid en dylik nyorganisation bibehålla rörelsen i nuvarande former lär icke böra ifrågakomma med hänsyn till vad jag förut anförde. Om jag sålunda i princip ansluter mig till utredningsmannens av domänstyrelsen och riksräkenskapsverket tillstyrkta förslag om omläggning av domänverkets industriella rörelse till bolagsform, finner jag mig å andra sidan icke till alla delar kunna biträda utredningsmannens förslag i fråga om sättet för och detaljutformningen av denna bolagsbildning.

Över ledningen av det bolag, som enligt vad jag sålunda förordat bör bildas för att övertaga domänverkets industriella verksamhet, bör såsom i ut-

redningen förutsatts domänstyrelsen ha det avgörande inflytandet. Bolagets aktier böra sålunda i den utsträckning så lagligen kan ske ägas av domänverket. Emellertid måste, därest icke en av fördelarna med bolagsbildningen skall gå förlorad, bolaget erhålla sådana ekonomiska resurser samt en sådan organisation, att det kan ha förutsättningar att utan vidare stöd från statsmakternas sida bedriva ifrågavarande verksamhet under affärsmässiga former. Det blivande bolaget bör alltså ha en sådan konstruktion att detsamma kan under domänstyrelsens överinseende drivas såsom ett självständigt företag.

Beträffande bolagets omfattning har utredningsmannen framlagt två alternativa förslag. Enligt det ena skulle bolaget endast omfatta de under grupp I förut omförmälda anläggningarna under det att enligt det andra skulle i bolaget ingå samtliga under grupp I och II upptagna anläggningar. Såväl utredningsmannen själv som domänstyrelsen ha anslutit sig till det senare alternativet. Av utredningen framgår att de anläggningar, som avses skola ingå i bolaget enligt det sålunda tillstyrkta alternativet, äro av den storleksordning att de lämpligen kunna drivas såsom mera självständiga företag. De i grupp II upptagna sågverken stå visserligen för närvarande under revirförvaltningens ledning, men synes det önskvärt att de få en helt affärsmässig organisation. Såsom i utredningen påpekats vållar den nu tillämpade organisationsformen även olägenheter så till vida att det kan uppstå svårigheter att finna lämpliga personer inom revirförvaltarkåren som kunna leda såväl den skogliga skötseln av reviren som de industriella anläggningarna. Med hänsyn till det anförda och i betraktande av vad jag förut anfört rörande lämpligheten av att en affärsmässig anställningsform användes vid industri-företagen synes mest ändamålsenligt att samtliga de nu ifrågavarande under grupp I och II upptagna industrianläggningarna ävensom de efter 1939 års bokslut tillkomna företagen överföras till det nya bolaget. Härigenom synes den mest rationella klyvningen ske mellan å ena sidan domänverkets skogsförvaltande verksamhet och å andra sidan dess industriverksamhet. Såsom i det nu föreliggande förslaget förutsatts bör bolaget övertaga anläggningarna med äganderätt.

I fråga om det pris, som bör beräknas vid inlösen från bolagets sida av anläggningarna, ha delade meningar kommit till uttryck. Att såsom utredningsmannen ifrågasatt bestämma inlösningspriset till det belopp, som kunde erhållas för desamma i den öppna marknaden, kunde måhända principiellt anses riktigt, men såsom i utredningen jämväl påpekats torde det möta oöverstigliga svårigheter att med någon säkerhet göra en beräkning rörande priset efter denna grund. Inför dessa svårigheter har utredningsmannen stannat för att föreslå att överlåtelsevärdet för anläggningarna bestämmas till det belopp desamma kostat domänverket. Såsom utredningsmannen framhållit har för vissa av anläggningarna domänverket icke erlagt någon ersättning av under dess förvaltning stående medel. Värdet av dessa anläggningar har av utredningsmannen angivits till 927,500 kronor. Enligt min mening böra de industrianläggningar som överlåtas till bolaget övertagas till de värden,

varmed dessa tillgångar upptagits i domänverkets industribokföring vid den tidpunkt då överlåtelsen sker. Detta belopp torde närmast motsvara anläggningarnas verkliga värde. Någon anledning varför vissa tillgångar skulle överlåtas på bolaget utan vederlag torde icke föreligga. Ett dylikt förfaringsätt skulle innebära att bolaget tillfördes vissa tillgångar utan vederlag och att detta icke komme till klart uttryck i bolagets bokföring. Härigenom skulle den rent affärsmässiga uppgörelsen mellan domänstyrelsen och bolaget förtryckas. De hos de överlåtna industrierna ineliggande lagren torde böra övertagas efter enahanda grunder som själva anläggningarna.

I huvudsaklig anslutning till vad utredningsmannen och riksräkenskapsverket förordat synes aktiekapitalet böra fastställas till samma belopp som inlösningspriset för de anläggningar och lager, som bolaget övertager av domänverket. Det bör alltså överensstämma med domänstyrelsens utestående förslag enligt industribokföringen. För aktiekapitalets täckande torde domänstyrelsen böra äga att i likvid för det antal aktier, som motsvarar värdet av anläggningarna och lagren, tillskjuta berörda anläggningar och lager. Till frågan om viss nedsättning i överlåtelsevärdet å anläggningarna och lagren i sammanhang med ordnandet av arbetarnas pensionsförhållanden återkommer jag i det följande. För bolaget fordras härutöver givetvis även visst rörelsekapital. Detta har i utredningen beräknats till 75 kronor per enhet, därvid varje enhet avsetts motsvara en standard trävaror eller ett ton cellulosa. Enligt domänstyrelsens senaste yttrande skulle behovet av rörelsekapital uppgå till $(130,000 \times 75 =)$ 9,750,000 kronor. Såsom riksräkenskapsverket förordat synes lämpligast att rörelsekapitalet — i första hand inom ramen av det belopp av 7,500,000 kronor, som av 1939 års lagtima riksdag ställts till domänverkets förfogande för att användas såsom rörelsekapital för dess skogsindustriella rörelse — tillhandahålles bolaget av domänverket i form av en rörlig förlagskredit. Såsom utredningsmannen ifrågasatt lärer möjlighet böra stå öppen för domänstyrelsen att vid behov utöver nyssnämnda belopp lämna bolaget ytterligare behövt rörelsekapital av de medel, som stå till domänstyrelsens förfogande. Ränta å förlagskredit, som icke, på sätt av det följande framgår, motsvarar ersättning för åtagna förpliktelser, skall utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Det av mig nu förordade förfarandet för anskaffande av kapital till rörelsen ansluter sig i huvudsak till det sätt, varpå den industriella rörelsen för närvarande finansieras. Samtidigt medger förfarandet, att bolaget får en ställning som så långt sig göra låter är jämställd med andra jämförliga bolag.

I fråga om vissa engångskostnader såsom aktie- och lagfartsstämplar m. m. torde aktiekapitalet icke böra höjas med motsvarande belopp. Såsom riksräkenskapsverket och domänstyrelsen anfört böra dessa kostnader gäldas av bolaget såsom driftskostnader. Däremot synas mig å tiden före övertagandet belöpande skatter å rörelsen böra gäldas av domänverket.

Själva bolagsbildandet bör ske i huvudsaklig anslutning till vad utredningsmannen föreslagit. Domänstyrelsen jämte fyra av denna utsedda personer böra utfärda stiftelseurkunden för bolaget. I denna bör såsom tidigare

antytts göras förbehåll för domänstyrelsen att såsom likvid för de av domänstyrelsen tecknade aktierna få tillskjuta förut omförmälda anläggningar och lager. Å den därefter utfärdade teckningslistan skall domänstyrelsen teckna alla aktier utom fyra som till ett antal av en vardera tecknas av de övriga stiftarna. På ett betryggande sätt torde böra tillses att aktierna icke kunna komma i obehörig hand. Mot det av domänstyrelsen föreslagna namnet för bolaget, Aktiebolaget Statens Skogsindustri, torde intet vara att erinra.

Även i fråga om anordnandet av bolagets administration har utredningsmannen framlagt olika alternativa möjligheter för frågans lösning. I likhet med utredningsmannen samt domänstyrelsen och riksräkenskapsverket anser jag, att bolaget bör erhålla en självständig organisation, även om denna organisationsform icke skulle visa sig draga så låga kostnader som utredningsmannens förslag giver vid handen. Det är utan tvivel den mest rationella anordningen, att bolagets ekonomiskt-tekniska administration, försäljningar och befraktningar samt inköp m. m. handhas av bolagets egen personal. Såsom utredningsmannen framhållit skulle den nu förordade anordningen medföra inskränkningar i domänstyrelsens nuvarande försäljnings- och industribyrås organisation. Dennas verksamhet skulle därefter begränsas till de försäljningar, som avse det egentliga skogsbruket. Även inom revirförvaltningen skulle den ifrågasatta omorganisationen medföra förenklingar. Jag vill här i anslutning till vad utredningsmannen uttalat understryka, att till det nya bolagets förvaltningsorganisation torde i den mån så lämpligen kan ske böra överföras den personal, som för närvarande är sysselsatt på domänverkets försäljnings- och industribyrå. Likaså bör där så med fördel kan ske personal kunna utnyttjas i såväl bolagets som domänverkets tjänst under förutsättning att avtal rörande avlöningskostnaderna m. m. träffas mellan parterna.

Överföringen av domänverkets skogsindustriella rörelse till ett bolag kommer att påkalla en omläggning av personalens pensioneringsförhållanden. I fråga om pensioneringen av rörelsens arbetare gälla för närvarande tjänstepensionsreglementet för arbetare den 30 juni 1934 (nr 443), kungörelsen den 7 december 1934 (nr 585) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst och familjepensionsreglementet för arbetare den 16 oktober 1936 (nr 543). För vissa befattningshavare inom domänstyrelsens försäljningsbyrå gälla civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442) samt allmänna familjepensionsreglementet den 16 oktober 1936 (nr 542). Övriga anställda torde för närvarande icke ha erhållit sina pensionsförhållanden ordnade.

En viktig fråga som kommer att kräva avgörande i samband med den industriella rörelsens överflyttande till bolag är spørsmålet rörande arbetarnas ställning i pensionshänseende efter omorganisationen. Att för de vid omorganisationen anställda begränsa pensionerna sedan rörelsen övertagits av ett bolag synes skäligen icke kunna ske. Staten lär näppeligen böra genom en organisatorisk förändring i rörelsens struktur försämra de nu anställdas pensionsvillkor. Med hänsyn härtill torde man böra räkna med att

bolaget får ordna pensioneringen för de vid överlåtelsen anställda arbetarna efter samma grunder som enligt gällande författningar äro fastställda för arbetare i statens tjänst.

Vad angår de befattningshavare, som ha sina pensionsförhållanden ordnade enligt civila tjänstepensionsreglementet och som kunna komma i fråga för överflyttning till bolaget, torde frågan få ordnas från fall till fall.

Vad nu anförts gäller den personal som övertages av bolaget vid dess bildande och som vid inträde i bolagets tjänst innehar statlig anställning. Frågan, huru pensionsvillkoren böra utformas för den personal i tjänstemanna- eller arbetarställning som framdeles anställas av bolaget, bör enligt min mening nu lämnas öppen. I överensstämmelse med vad som i allmänhet är brukligt beträffande statlig verksamhet som bedrives i det privata företagens form bör lösningen av pensioneringsfrågan för sådan personal som senast nämnts i första hand ankomma på bolagets ledning.

I anslutning till vad utredningsmannen framhållit lärer anledning icke heller föreligga att beträffande de tjänstemän, vilkas pensionsförhållanden för närvarande äro oreglerade, binda bolaget med avseende å pensioneringens ordnande.

Vad angår den omfattning, vari bolaget skall övertaga pensionsförpliktelserna gentemot de vid övertagandet anställda arbetarna, torde denna fråga icke nu kunna i detalj lösas utan torde densamma lämpligen kunna avgöras av Kungl. Maj:t i sammanhang med bolagsbildningen och uppgörelsen mellan bolaget och domänstyrelsen. Vid regleringen av denna fråga synes huvudsakligen det av utredningsmannen såsom en variant av alternativ A betecknade förslaget böra ifrågakomma för genomförande. Vad pensionsanstalten i anslutning därtill anført torde böra beaktas. Givet är att försäkring av arbetarnas och befattningshavarnas författningensliga rätt härvid icke må ifrågakomma.

För de förpliktelser, som bolaget övertager i pensionshänseende i fråga om tid som belöper före bolagets övertagande av rörelsen, synes bolaget i anslutning till vad utredningsmannen och domänstyrelsen anført böra erhålla gottgörelse av domänverket. Detta kan, såsom utredningen visar, ske i olika former. Antingen kan bolaget av staten erhålla löpande tillskott till pensionsutbetalningarna (utredningsmannens alternativ B) eller också kan viss nedsättning ske i överlåtelsevärdena på anläggningar och lager (utredningsmannens alternativ A). Ett alternativ till nedsättningen av överlåtelsevärdena och därmed av aktiekapitalet är att lagret till en del motsvarande den ifrågasatta värdesänkningen ställes till bolagets förfogande icke såsom likvid för aktier utan såsom räntefri rörelsekredit. Sistnämnda lösning, av vilken en viss variant förordats av domänstyrelsen, synes vara att föredraga ur de synpunkter som hävdats av riksräkenskapsverket.

För att möta utgifterna i anledning av de bolaget åvilande pensionsförpliktelserna torde närmast två vägar stå öppna, nämligen att antingen verkställa erforderlig fondering eller ock täcka pensionsutgifterna med andra för bolaget tillgängliga tillgångar. För den händelse sistnämnda utväg anlidades synes

statlig garanti för pensionsförpliktelserna böra lämnas. En kombination av båda dessa lösningar av pensionsproblemet är även tänkbar. Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma vilken av nu nämnda utvägar, som bör väljas. Därest den nu ifrågasatta bolagsbildningen skulle komma till stånd, synes ändamålsenligast att uppdrag lämnas domänstyrelsen att gemensamt med pensionsstyrelsen och bolagets ledning framlägga i anslutning till de av mig nu uppdragna riktlinjerna ett mera detaljerat förslag rörande pensionsförhållandenas ordnande i samband med överlåtelsen, varefter Kungl. Maj:t bör äga meddela beslut i frågan.

Råvaruförsörjningen för de industriella anläggningarna, som avses skola övertagas av det nya bolaget, bör liksom hittills i den mån så är möjligt och lämpligt ske från statens skogar. Såsom utredningsmannen framhållit är en dylik försörjning i vissa trakter inom Bergslagen och Norrland icke i full utsträckning möjlig. Inköp av erforderliga råvaror får då ske från enskilda skogsägare eller sågverk till den öppna marknadens priser. I fråga om prissättningen för råvaror, som inköpas från statens skogar, har utredningsmannen framfört två olika förslag till övervägande. Enligt det ena av dessa alternativ, vilket utredningsmannen själv förordat och som ansluter sig till redan nu av domänstyrelsen tillämpat förfaringssätt, avses priserna skola motsvara den öppna marknadens priser. Det andra alternativet innebär såsom förut anförts att priserna skola bestämmas vid slutet av leveransåret och sättas i viss relation till industriens för samma års utlastning i verkligheten uppnådda medelpris vid försäljning av den färdiga varan. Ehuru vissa skäl kunna tala för att sistberörda förfaringssätt komme till användning, anser jag mig dock — med hänsyn till att bolaget bör jämföras med andra liknande företag och att bolagets ekonomiska ställning eljest icke helt blir klarlagd — böra förordas att förstberörda förfaringssätt tillämpas.

Den nu av mig förordade överföringen av domänverkets skogsindustriella rörelse torde böra äga rum vid årsskiftet 1941/42. Med hänsyn till de skiftningar som kunna äga rum i anläggningarnas och lagrens värde kan nu icke lämnas några sifferuppgifter angående överlåtelsevärdena. Av liknande skäl läser icke heller i detta sammanhang kunna lämnas några exakta uppgifter rörande de belopp som skola avräknas i samband med överlåtelsen i anledning av bolagets övertagande av domänverkets pensionsförpliktelser. I samband med bolagsbildningen torde viss omorganisation av domänstyrelsens försäljnings- och industribyrå bliva nödvändig. De härav föranledda ändringarna i domänverkets personalförteckning torde få underställas nästa års riksdag. Kungl. Maj:t torde nu böra inhämta riksdagens medgivande att i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig uppdragna riktlinjerna verkställa det ifrågasatta överförandet av domänverkets skogsindustriella rörelse till ett för ändamålet bildat bolag, vars aktier i den utsträckning så lagligen kan ske ägas av staten, samt vidtaga i anledning därav erforderliga åtgärder.»

Utskottet.

Sedan länge har frågan om en omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse varit föremål för överväganden. Två utredningar i ämnet

ha under de senare åren verkställt, vilka båda utmynnat i förslag om rörelsens överförande å ett för ändamålet särskilt bildat bolag. Av utredningen i förevarande ärende framgår att den föreliggande frågan är av stor omfattning och betydelse och att i samband med omorganisationen uppkommer ett flertal synnerligen invecklade och svårbedömliga problem, vilka kräva en lösning. Domänverkets skogsindustri har under de senaste årtiondena genomgått en kraftig expansion och omfattar för närvarande ett femtontal industrianläggningar med betydande värden. Anläggningar och lager äro enligt senaste bokslutet upptagna till ett värde av tillhoppa 23,900,000 kronor, och årsproduktionen vid anläggningarna uppgår för år 1939 till ett värde av sammanlagt 19,000,000 kronor. Såsom departementschefen framhållit har denna utveckling av rörelsen medfört svårigheter att hålla densamma och domänverkets verksamhet i övrigt samlad under samma ledning. En omorganisation av verksamheten synes därför ofrånkomlig.

Det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget rörande omorganisationen av domänverkets skogsindustriella rörelse avser i anslutning till utredningarna i ärendet rörelsens överförande till ett särskilt bolag, vars aktier, i den omfattning så lagligen kan ske, ägas av domänstyrelsen. Vägande skäl synas utskottet tala för förslagets genomförande. Domänverkets industriella rörelse är ett rent affärsföretag och måste drivas i konkurrens med såväl utländska som inhemska företag. Rörelsen måste därvid kunna följa växlingarna på världsmarknaden och de ändringar och skilda krav, som till följd därav kunna komma att uppstå. Det torde icke kunna bestridas att det skulle medföra betydande fördelar för industriverksamheten om densamma kunde bedrivas under i huvudsak enahanda förutsättningar och betingelser som andra företag inom motsvarande bransch. Otvivelaktigt skulle driften vid de olika anläggningarna lättare och smidigare kunna anpassas efter konjunkturen och förändringarna på världsmarknaden, därest rörelsen drevs i bolagsform. Det lär icke kunna undvikas, att — hur stor frihet man än lämnar företagens ledning — bedrivandet av en industriell rörelse av den omfattning det här gäller i statlig regi i viss utsträckning måste verka tyngande och hämmande på densammans utveckling och konkurrenskraft. Även andra skäl synas tala för förslaget. De anställningsformer som gälla för den statliga verksamheten lära sålunda icke kunna anses lämpade för ett rent affärsföretag av det slag som nu är i fråga. Med hänsyn till det anförda finner sig utskottet i princip böra biträda Kungl. Maj:ts förslag om överförandet av domänverkets skogsindustri till ett för ändamålet bildat bolag.

Enligt departementschefens mening böra aktierna i bolaget ägas av domänverket i den utsträckning så lagligen kan ske. Härigenom kommer domänstyrelsen att erhålla det avgörande inflytandet över bolagets ledning. Utskottet vill emellertid ifrågasätta lämpligheten av att bolagets styrelse helt tillsättes av domänstyrelsen. Det torde icke kunna undvikas att under vissa förhållanden en intressekollision kan komma att uppstå mellan domänstyrelsen och bolaget. Så kan exempelvis bliva förhållandet vid medelsdisposi-

tioner eller råvaruanskaffningen för bolaget. För att bolaget skall erhålla den självständiga ställning i förhållande till domänstyrelsen, som enligt Kungl. Maj:ts förslag synes eftersträvad och vilken även utskottet finner önskvärd, vill det förefalla utskottet som om det vore lämpligt att några av ledamöterna i bolagets styrelse, exempelvis två, utses icke av domänstyrelsen såsom innehavare av aktiemajoriteten utan av Kungl. Maj:t. Likaledes torde kunna övervägas att en eller flera av revisorerna utses av Kungl. Maj:t.

Rörande bolagets omfattning ha i de utredningar som föregått Kungl. Maj:ts förslag framlagts två alternativa förslag. Enligt det ena förslaget skulle bolaget omfatta endast de större anläggningarna, i utredningen sammanförda under beteckningen grupp I, under det att enligt det andra förslaget, vilket är Kungl. Maj:ts förslag, bolaget skulle omfatta förutom nyssnämnda grupp även ett antal smärre sågverk, i utredningen betecknade såsom grupp II, vilkas ledning för närvarande handhas av respektive revirförvaltare. I motionen I: 188 har hemställts, att sistnämnda grupp av sågverk jämte ytterligare ett, nämligen Grankullavikens sågverk, borde handhas av respektive revirförvaltningar. Av utredningen framgår att sistnämnda sågverk äro av mindre omfattning. Deras sammanlagda taxeringsvärde överstiger icke mycket 500,000 kronor och årsproduktionen uppgår icke till 1,500,000 kronor. Såsom regel torde icke obetydliga fördelar stå att vinna därest skogsbruket och sågverksrörelsen kunna skötas gemensamt. Härför fordras emellertid att ledningen handhas av en person, som är lämplig att leda båda de ifrågavarande verksamhetsgrenarna. Där så icke är fallet är däremot givetvis en klyvning av ledningen att föredraga. Enligt vad utskottet inhämtat läser avsikten vara att i samband med omorganisationen av domänverkets skogsindustriella rörelse sammanföra de mindre sågverken i komplex av lämplig storlek under gemensam ledning. Utskottet finner sig med hänsyn härtill icke vilja motsätta sig att samtliga ifrågavarande industrieanläggningar överföras till det blivande bolaget. Skulle emellertid beträffande någon eller några av de mindre sågverken finnas lämpligt att tills vidare bibehålla desamma under revirförvaltarens ledning bör hinder häremot icke föreligga. Givet är, att vid bolagsbildandet sågverksrörelsen åvilande förpliktelser böra övertagas av bolaget.

Det pris som bör beräknas vid inlösen från bolaget av anläggningar och lager synes böra bestämmas på sätt departementschefen förordat. Priset bör sålunda överensstämma med domänstyrelsens utestående förslag enligt industribokföringen. Att bestämma priset genom särskild värdering, såsom i motionen I: 188 förordats, torde visserligen låta sig göra, men skulle otvivelaktigt medföra icke oväsentliga nackdelar. Priset bleve då beroende av det nu rådande konjunkturläget, vilket för närvarande i stor utsträckning påverkas av det pågående stormaktskriget med den därav följande avspärrningen. Det kan uppenbarligen icke anses lämpligt att låta den nu föreliggande krissituationen i allt för hög grad påverka fastställandet av priset på anläggningar och lager, vilket i sin tur kommer att bliva avgörande för

beräkningen av aktiekapitalets storlek. Den i motionen ifrågasatta omvärderingen av anläggningar och lager kommer även att medföra svårigheter att uppehålla en klar jämförelse mellan industrirörelsens bärighet före och efter bolagsbildningen.

Det förslag rörande täckande av bolagets kapitalbehov, som upptagits i propositionen, kan utskottet biträda. Bolagets aktiekapital synes sålunda böra fastställas till samma belopp som inlösningspriset för de anläggningar och lager, som bolaget övertager från domänverket. För aktiekapitalets täckande torde domänstyrelsen böra äga att i likvid för det antal aktier, som motsvarar värdet av anläggningarna och lagren, tillskjuta berörda anläggningar och lager. Det rörelsekapital som bolaget behöver, för närvarande beräknat till 9,750,000 kronor, torde, i första hand inom ramen av det belopp av 7,500,000 kronor, som av 1939 års lagtima riksdag ställts till förfogande för domänverket för att användas såsom rörelsekapital för dess skogsindustriella rörelse, av domänverket böra tillhandahållas bolaget. Även det rörelsekapital som därutöver är erforderligt torde domänverket böra tillhandahålla bolaget av medel som stå till domänstyrelsens förfogande. Utskottet anser ävenledes, att ränta å förlagskrediten bör, i den mån denna icke på sätt i det följande sägs motsvarar ersättning för åtagna förpliktelser, utgå enligt grunder, som Kungl. Maj:t äger fastställa.

Vad departementschefen anfört rörande förfarandet vid bolagets bildande samt täckande av vissa därmed sammanhängande engångskostnader såsom aktie- och lagfartsstämplar föranleder icke någon erinran från utskottets sida. Icke heller har utskottet någon erinran mot förslaget rörande skatternas gäldande.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att bolaget bör erhålla en egen från domänverket skild administration. Ett genomförande av det i utredningen framförda förslaget om gemensam administration för domänverket och bolaget skulle uppenbarligen spoliera en av de fördelar, som man önskat vinna med bolagsbildningen, nämligen friare anställningsformer för bolagets ledning och personal i övrigt. Emellertid bör denna princip icke drivas därefter, att icke viss personal skulle kunna användas såväl i bolagets som domänverkets tjänst. Därest icke de tillfällen, där så kan ske, tillvaratagas, torde det kunna befaras att en icke strängt nödvändig ansvällning av bolagets personal av skilda kategorier kommer att äga rum. Att så icke sker bör givetvis övervakas, liksom det ock bör tillses, att domänverkets organisation efter bolagets övertagande av industrirörelsen icke blir av för stor omfattning för skötseln av domänverkets återstående uppgifter. Såsom framgår av vad departementschefen anfört synes frågan härom bland annat komma under övervägande, då förslag till ny personalförteckning för domänverket förelägges riksdagen.

Vad angår pensioneringsfrågan ansluter sig utskottet till departementschefens uppfattning, att en rubbning i pensionerna för de arbetare eller andra befattningshavare, som äro anställda hos domänverket och övergå i bolagets tjänst, skäligen icke kan ifrågakomma. Likaledes anser utskottet i

anslutning till vad i propositionen anförts, att pensionsförhållandena för de befattningshavare, som ha sin pensionering ordnad enligt tjänstepensionsreglementet och som ifrågakomma för överflyttning till bolaget, få ordnas från fall till fall.

Beträffande pensioneringen av de anställda, vars pensionsförhållanden äro oreglerade vid bolagets övertagande av rörelsen, liksom av den personal, som därefter anställs hos bolaget, vill utskottet icke motsätta sig departementschefens förslag att frågan om dessa personalgruppers pensionering tills vidare lämnas öppen och i första hand blir beroende av en uppgörelse mellan bolagets ledning och personalen. Utskottet utgår emellertid härvid från att pensionsfrågan ordnas på ett tillfredsställande sätt och under hänsynstagande till personalens berättigade intressen.

Såsom departementschefen framhållit torde det knappast vara möjligt att nu i detalj lösa frågan angående den omfattning vari bolaget bör övertaga pensionsförpliktelserna gentemot de vid övertagandet anställda arbetarna. Denna fråga torde böra få avgöras av Kungl. Maj:t i samband med bolagsbildningen och uppgörelsen mellan bolaget och domänstyrelsen. Likaså bör då även få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta beträffande den form varunder övertagandet bör ske.

Även utskottet är av den uppfattningen att bolaget bör erhålla gottgörelse för de förpliktelser, som bolaget i pensionshänseende påtager sig i fråga om tid som belöper före övertagandet av rörelsen. Vad i propositionen anförts angående det sätt varpå denna gottgörelse lämpligen bör lämnas föranleder icke någon erinran från utskottets sida. I nuvarande läge torde det möta stora svårigheter att avgöra huruvida bolaget för mötande av sina pensionsförpliktelser bör verkställa erforderliga avsättningar till pensionsfond eller täcka pensionsutgifterna med andra för bolaget tillgängliga medel. Enligt utskottets mening torde det icke vara nödvändigt att nu fatta ståndpunkt till detta spörsmål, utan torde Kungl. Maj:t böra under beaktande av de rådande förhållandena äga bestämma vilken av dessa båda lösningar av det föreliggande problemet som lämpligen bör väljas. En kombination av båda dessa lösningar av pensionsspörsmålet är ävenledes möjlig. Skulle fondering icke anses böra ske, synes statsgaranti böra få lämnas för pensionsförpliktelsernas fullgörande. En sådan garanti har lämnats vid ordnandet av pensionsfrågan vid tobaksmonopolet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter den ytterligare detaljutredning som kan finnas påkallad i anslutning till vad utskottet nu anført fatta beslut rörande pensionsfrågans ordnande.

Liksom hittills torde råvaruförsörjningen för de industriella anläggningarna, som överlåtas till bolaget, i den mån så är möjligt och lämpligt, böra ske från statens skogar. I övrigt lära erforderliga råvaror få inköpas från enskilda skogsägare. I likhet med departementschefen anser utskottet, att prissättningen för de råvaror, som inköpas från statsskogarna, bör såvitt möjligt ansluta sig till de priser, som gälla i den öppna marknaden, då bolaget bör arbeta under i huvudsak samma förutsättningar och betingelser som ett av det enskilda kapitalet stött bolag.

Lämpligt torde vara att den av utskottet nu förordade överföringen av domänverkets skogsindustriella rörelse kommer till stånd vid årsskiftet 1941/42. De för bolagsbildningen erforderliga åtgärderna torde under beaktande av vad utskottet förut anfört böra verkställas av Kungl. Maj:t eller i den mån Kungl. Maj:t så finner lämpligt av domänstyrelsen.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

A. att riksdagen må i anledning av förevarande proposition medgiva *dels* att domänverkets skogsindustriella rörelse må i den utsträckning utskottet angivit och i huvudsaklig överensstämmelse med de av utskottet uppdragna riktlinjerna överföras till ett för ändamålet bildat aktiebolag, *dels* ock att Kungl. Maj:t må vidtaga i samband härmed erforderliga åtgärder.

B. att motionen I: 188 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 april 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Gabrielsson, Alfred Andersson, Jacob Hansson, Mannerskantz, von Stockenström* och *Anderberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Andersson* i Löbbo, *Hedlund* i Häste, *Andersson* i Tungelsta, *Carlström, Mäler, Andersson* i Surahammar, *Jonsson* i Fjäle och *Pettersson* i Dahl.

Reservation

av herr *Carlström*, vilken ansett, att utskottets motivering och hemställan bort ha följande lydelse:

»Sedan länge har — — — (lika med utskottet) — — — domänverket föreläggas riksdagen.

Ett av de till omorganisationen knutna problemen av mera svårlöst karaktär är onekligen arbetarnas och övriga anställdas pensionsfråga. De förmåner dessa hittills varit tillförsäkrade i domänverkets tjänst, vilka förmåner avses skola upprätthållas efter bolagets övertagande av rörelsen, komma — om bolaget självt skulle bestrida utgifterna för desamma — att betyda en belastning för framtiden, vars kapitaliserade värde beräknats till omkring 7,500,000 kronor. Då bolagets driftsbelastning redan vid starten med ifrågavarande summa skulle medföra utgifter av en omfattning, som saknar motsvarighet hos enskilda konkurrerande företag inom branschen, blir det därför nödvändigt, att bolaget på ena eller andra sättet kompenseras härför.

Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning, att en rubbning av pensionerna för de arbetare eller andra befattningshavare, som äro anställda hos domänverket och övergå i bolagets tjänst, nu lämpligen icke kan ifrågakomma. Likaledes anser utskottet i anslutning till vad i propositionen anförts, att pensionsförhållandena för de befattningshavare, som ha sin pensionering ordnad enligt tjänstepensionsreglementet och som ifrågakomma för överflyttning till bolaget, få ordnas från fall till fall.

Beträffande pensioneringen av de anställda, vars pensionsförhållanden äro oreglerade vid bolagets övertagande av rörelsen, liksom av den personal, som därefter anställes av bolaget, vill utskottet icke motsätta sig departementschefens förslag, att frågan om dessa personalgruppers pensionering tills vidare lämnas öppen och i första hand blir beroende av en uppgörelse mellan bolagets ledning och personalen. Då denna fråga givetvis är av ganska ömtålig natur med hänsyn till den förutvarande personalens pensionsförmåner och i anslutning till vad utskottet här tidigare uttalat om att bolagets verksamhet bör bedrivas under i huvudsak enahanda förutsättningar och betingelser som andra företag inom motsvarande bransch, finner utskottet det vara synnerligen angeläget, att ordnandet av denna sak sker med behörig hänsyn till de vittgående konsekvenser ett avvikande från dessa förutsättningar kunde komma att medföra.

Såsom departementschefen framhållit — — — (lika med utskottet) — — — någon riksdagens åtgärd.»